О. В. Бучма
кандидат філософських наук
доцент, професор кафедри теорії
та історії держави і права
НПУ імені М. П. Драгоманова
(м. Київ)

МІЖПРЕДМЕТНІ ЗВ'ЯЗКИ ФІЛОСОФІЇ РЕЛІГІЇ ТА ФІЛОСОФІЇ ПРАВА ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗБУДОВИ УКРАЇНСЬКОГО СВІТУ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

За роки незалежності Україна зробила важливі кроки в бік євроінтеграції, долаючи на цьому шляху різноманітні перешкоди та системні намагання супротивників повернути цей рух у зворотньому напрямку. І нині, молода українська держава, яка чітко визначила європейський вектор свого поступу, в XXI столітті опинилася перед новими викликами, що загрожують національній, державній, релігійній безпеці України. І щоб перемогти антиукраїнські ідеологічні конструкти, що спрямовані на знищення української державності як ідеї й історичного та юридичного факту необхідним є створення дієвого правового механізму забезпечення розбудови соціально-правової держави, становлення національної свідомості, відродження ідеї національної духовності, утвердження пріоритету загальнолюдських цінностей в державному управлінні й входженню до нової макроструктури в якості рівно- і повноправного члена європейського і світового співтовариства. Однією із важливих складових цього механізму має бути правове забезпечення розвитку освіти і науки в Україні відповідно до Європейських і передових світових правових стандартів і принципів.

Трансформаційні процеси, які відбувалися і відбуваються в науці з середини XX століття по наш час, детермінували бурхливий розвиток міждисциплінарних взаємодій, міжпредметних інтеграцій та виникнення на їх основі нових наукових спрямувань, які мають міжгалузевий характер. Окреслена тенденція актуалізує питання розгляду межових взаємодій та взаємовпливів у предметних полях філософії релігії й філософії права – наук, що й самі з'явилися та сформувалися на основі міжпредметних комунікацій філософії як історичного типу світогляду, форми суспільної свідомості і духовної культури, релігієзнавства як системи наук про релігію, правознавства як системи юридичних наук. При цьому філософія релігії та філософія права стали не лише системотворчими каталізаторами академічного релігієзнавства й юридичної науки, а й створили теоретичну базу цих наук, вищий методологічний рівень пізнання феноменів релігії та права та постали як потужні навчальні дисципліни в освітньому процесі України, яка рухається шляхом євроінтеграції.

Філософія релігії та філософія права є складовими двох важливих галузей суспільно-гуманітарного знання релігієзнавства (яке досліджує релігію як суспільний і особистісний феномени) та правознавства (юридичних наук) , що мають спільне наукове коріння і розглядають релігію і право як явища суспільні, які поза суспільством існувати не можуть.

Часи перебування України у складі СРСР (заідеологізовані, тоталітарні/авторитарні) негативно позначалися на стані та розвитку філософії, релігієзнавчої й юридичної наук. Ці науки фактично переважно (поза деякими виключеннями) ігнорували принципи об'єктивності та історизму та керуючись ідеологічно-політичною доцільністю обслуговували тогочасний державний режим. І нині сусідня держава-агресор, це б то Російська Федерація, активно використовує колишні ідеологічні технології, випрацювані в межах заідеологізованої науки та, відповідно, закріплені тогочасною освітою, у гібридній

війні з Україною, пропагуючи, поширюючи та впроваджуючи ідеї так званого «Русского міра», продовжуючи претендувати не лише на матеріальний простір, а й духовний, релігійний та правовий простір своїх попередниць СРСР та Російської імперії. Але на відміну від колишніх часів, у сучасних релігієзнавчій та юридичній науках в Україні спостерігаються переорієнтація і зміщення акцентів з суспільно-державного виміру зв`язку релігії і права до онтологічного, аксіологічного, гносеологічного, антропологічного і логічного його аналізу. А головною рисою як філософії релігії так і філософії права постає людиномірність.

Отже, на перетині предметних полів цих наук знаходиться людина як універсальна космічнобіосоціальна істота. Тому кінцевою метою філософських рефлексій щодо релігії та права в українській науці стало осмислення і пізнання людини, основними орієнтирами яких (осмислення і пізнання) стали надбання європейської та загальносвітової філософсько-релігієзнавчої та філософсько-правової науки. Отже, не випадково основні напрями аналізу феноменів релігії і права концентруються навколо проблем онтології (онтологія релігії та онтологія права), епістемології (епістемологія релігії та епістемологія права), аксіології (аксіологія релігії та аксіологія права), антропологія (антропологія релігії та антропологія права), філософського осмислення інституційних вимірів релігії і права.

Відтак, на руїнах цінностей минулих століть виникає, народжується новий, сучасний світ. Світ модифікованої суспільної свідомості, що пропонує нові парадигми, думки, які характеризуються складністю, випадковістю, відсутністю стабільних основ, непередбачуваністю. Всередині цього процесу на передній план висуваються релігійна і правова її (суспільної свідомості) форми. Природність комунікації цих форм пояснюється природністю й історичністю зв'язку феноменів релігії і права, що осмислюються філософією релігії та філософією права.

В Україні формується нова суспільна (правова, релігійна та ін.) реальність. ЇЇ ознакою є звільнення від ідеологічних міфів і догм та творення громадянського суспільства. Точкою дотику релігійної, суспільної, державної і правової реальності є створення можливостей становлення загальнолюдських ціннісних орієнтацій і духовних перспектив шляхом усунення протиріч у духовному житті і подолання морального і правового нігілізму, що неможливо без належного філософського, релігієзнавчого та юридичного наукового супроводу. В цьому контексті слушними є думки академіка Ю. Шемшученко, який у своєму виступі на міжнародній науковій конференції «ТРИНАДЦЯТІ ЮРИДИЧНІ ЧИТАННЯ «Українська державність: крізь призму часу (до 100 річчя Української національно-демократичної революції 1917-1921 рр.)» звернув увагу на негатив та позитив у процесі державотворення 1917 -2018 рр., що є важливим матеріалом для відповідних висновків на нинішньому етапі української державності. На його думку, хоча проект Конституції УНР був не в усьому досконалий, але то був значний доробок, що враховував як власний досвід, так і досвід зарубіжних країн (суверенітет, права громадян, організація державної влади, вибори тощо). Але тоді не було відповідного дієвого механізму реалізації Конституції УНР. Проте, нині важливо приділити особливу увагу позитивам тієї конституції. Звертаючись до учасників конференції Ю. Шемшученко відмітив роль і значення висновків і результатів наукових досліджень для належного функціонування держави та її майбутнього. На його думку у минулому розуміли значення науки. Саме тому за ініціативи міністра освіти і мистецтва М. Василенка (який переконав гетьмана П. Скоропадського у необхідності академії наук) у 1918 році було створено Українську академію наук. А нині влада належним чином не турбується про наукове надбання. «Держава без науки – це держава без майбутнього», - наголошує Ю. Шемшученко. [Див.: 1]

Звісно, що є багато позитивних змін у правовому забезпеченні розвитку науки та освіти на шляху європейської інтеграції України. Але разом з тим існує низка проблем, які

створюють перешкоди цьому процесу та загрозливо впливають на стан і майбутнє української науки й освіти, в тому числі філософії релігії та філософії права. А саме:

- бюрократичний тиск на науку й освіту, що перешкоджає утвердженню академічної свободи як основоположної підвалини української держави та запоруки її соціально-економічного та політичного підйому;

- так зване удосконалення кваліфікаційних вимог, пов'язаних з оприлюдненням результатів наукових досліджень в науковій періодиці та збірниках, які включені до наукометричних баз Scopus та/або Web of Science Core Collection, що спрямоване на нищення української соціально-гуманітарної науки, а відтак і руйнування української державності.

- невизнання і неврахування при оцінюванні кваліфікації публікацій які видають міжнародні наукові інституції та національні університети з високою репутацією, а також авторитетні наукові товариства й асоціації нарівні з тими, які включені до наукометричних баз Scopus та/або Web of Science Core Collection;

- переведення курсів соціально-гуманітарного циклу (правознавство, політологія, релігієзнавство, соціологія, філософія та ін.) у вищих навчальних закладах України з переліку обов'язкових навчальних дисциплін до переліку за вибором студентів, що негативно позначається на світогляді майбутніх фахівців, адже саме вони (згадані навчальні дисципліни) й лише вони формують світогляд і загальну культуру особи (з її окремими складовими - політичною, правовою, економічною, духовною, інформаційною тощо) й уможливлюють успішне майбутнє для української держави і суспільства;

- практика окремих держав-членів ЄС прийняття громадян України на навчання і здобуття вищої освіти за спрощеною схемою без ЗНО, як такої, що порушує принцип рівності, адже в Україні претенденти на здобуття вищої освіти проходять зовнішнє незалежне оцінювання. [Див.: 2]

Відтак, незважаючи на позитивні зрушення в українському державотворенні наразі в Україні позірними є кризові процеси у сферах державного управління, соціальної дії права, правового забезпечення належного функціонування і розвитку науки й освіти, релігії тощо. Ці кризові процеси супроводжуються відтворенням старих усталених стереотипів і догм, нетерпимістю, перебільшеною критикою щодо інших поглядів, вірувань, конфесій тощо, відсутністю самокритичності, месіанством (претензією на абсолютну істину) та фактичним сповідуванням подвійної, а то й потрійної моралі. Це, в свою чергу, призводить до виникнення/загострення соціальних конфліктів, роз'єднання церкви і суспільства, релігії і національної культури, сприяє суспільній дезінтеграції й гальмуванню євроінтеграції України та поступовому наступу, в відкритих/завуальованих формах ідеології «Русского міра».

Для виходу з такого кризового стану необхідно забезпечити правом створення платформи для суспільного, міжконфесійних та державно- церковних діалогів, які будувалися б на принципах толерантності, взаємоповаги, порозуміння, дотримання свободи совісті та права вибору. А для цього необхідне створення усталеної світоглядної парадигми на засадах толерантності й плюралізму, яка орієнтувала б не на феномен релігійної відмінності, а на формування нової цілісності як поліфонії багатоманітності релігії, в основі якої (цілісності) має стати ціннісна єдність «Людина – Нація – Держава». Власне, в цьому й полягає місія синтезу філософії релігії та філософії права (науки і навчальної дисципліни) як методологічної основи протидії наступу «Русского міра» і сприяння розбудові Українського світу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрусишин Б. І., Бучма О. В. Українська державність крізь призму часу//Юридичний журнал «Право України», № 5. – К., 2018. – С. 279-291.

2. Андрусишин Б. І., Бучма О. В. Імплементація національного законодавства до Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом: проблеми та перспективи. // Публічне право. Науково - практичний юридичний журнал. – № 2 (34)/ 2019 – С. 150-162.